

Hukukçular Arasında HIV Farkındalığının Ölçülmesi Araştırması *

Araştırma Raporu

Hukuki Danışman

Tutku Gülce Altundağ

Pozitif Yaşam Derneği Destek Merkezi

İstanbul

2022

*Bu araştırma, Uluslararası Sivil Toplum HIV Konferansı #HIV2022 Mikro Araştırma Fonu kapsamında Kırmızı Kurdele İstanbul Derneği tarafından fonlanmıştır.

ÖZET

Bu araştırma, Türkiye'de yaşayan hukukçular arasında HIV farkındalığını ölçmeyi amaçlamaktadır. Araştırma ile HIV hakkındaki bilgi düzeyini belirlemeyi ve elde edilen çıktılarla farkındalığı artırmak için adımlar atmaya zemin hazırlamayı hedeflemektedir. Avukatların HIV farkındalığının değerlendirilmesi ve ihtiyacın belirlenmesi, statüleri nedeniyle HIV ile yaşayan kişilerin yaşadığı hak ihlallerinde hukuki mekanizmaların daha etkili işlemesine katkı sağlayacaktır.

Araştırma, halk sağlığı ve insan hakları arasındaki karmaşık ilişki içinde, özellikle HIV ile yaşayan kişilerin deneyimlerine odaklanarak, sürekli karşılaştıkları sistematik ayrımcılık ve damgalama gibi zorlukları vurgulamaktadır. Hukukçuların HIV konusundaki farkındalığı ve bilgileri, HIV ile yaşayan kişilerin haklarını savunma ve eşitlik ve adalet erişimlerini engelleyen sistemik bariyerlere meydan okuma çabalarında kritik bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, çalışma, mevcut HIV farkındalığını değerlendirmeyi, bilgi eksikliklerini tespit etmeyi ve HIV ile yaşayan kişilerin haklarını etkili bir şekilde korumak için hukukçuların kapasitesini artırmak üzere hedeflenmiş eğitim ve savunuculuk stratejileri önermeyi amaçlamaktadır. Bulgular, hukukçuların HIV bulaş yolları hakkında genel bir farkındalığa sahip olduğunu ancak B=B ve HIV ile ilişkili ayrımcılığın karmaşıklıklarını anlamada önemli eksiklikler olduğunu ortaya koymaktadır. Bu, hukuk camiasında bilgi ve empati ile donanmış daha kapsayıcı bir yaklaşımın teşvik edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: ayrımcılık, farkındalık, HIV, hukuk, savunuculuk, insan hakları

ABSTRACT

This research aims to measure HIV awareness among legal professionals living in Turkey. The research aims to determine the level of knowledge about HIV and to prepare the ground for taking steps to increase awareness with the outputs obtained. Assessing the HIV awareness of lawyers and identifying the need will contribute to the more effective functioning of legal mechanisms in cases of rights violations experienced by people living with HIV due to their status.

Within the complex relationship between public health and human rights, the research highlights the challenges such as systematic discrimination and stigmatisation that people living with HIV constantly face, with a particular focus on their experiences. Legal professionals' awareness and knowledge of HIV plays a critical role in their efforts to advocate for the rights of people living with HIV and challenge systemic barriers that impede their access to equality and justice. In this context, the study aims to assess current HIV awareness, identify knowledge gaps, and recommend targeted training and advocacy strategies to increase the capacity of legal professionals to effectively protect the rights of people living with HIV. Findings reveal that legal professionals have a general awareness of HIV transmission routes, but there are significant gaps in understanding the complexities of B=B and HIV-related discrimination. This emphasises the need to promote a more inclusive approach, armed with knowledge and empathy, within the legal community.

Keywords: discrimination, awareness, HIV, legal professionals, advocacy, human rights

ÖLÇEKLER DİZİNİ

- **Grafik 1:** HIV Farkındalık Bulaş Yollarına İlişkin Ölçek Sorusu
- **Grafik 2:** HIV Farkındalık Belirlenemeyen=Bulaştırmayan (B=B) Bilgisi Ölçek Sorusu
- **Grafik 3:** HIV Hukuki Bilgi Ölçek Sorusu 1
- **Grafik 4:** HIV Hukuki Bilgi Ölçek Sorusu 2
- **Grafik 5:** HIV Hukuki Bilgi Ölçek Sorusu 3

İÇİNDEKİLER

ÖZET	2
ABSTRACT	3
ÖLÇEKLER DİZİNİ	4
İÇİNDEKİLER.....	5
GİRİŞ	6
YÖNTEM.....	8
BULGULAR VE YORUM.....	9
SONUÇ	13

GİRİŞ

Halk sağlığı ve insan hakları arasındaki karmaşık etkileşimde, HIV ile yaşayan kişilerin durumu, bu kesişme noktasındaki kalıcı zorlukların çarpıcı bir hatırlatıcısı olarak duruyor. Geçtiğimiz on yıllar içerisinde tıbbi alanda kaydedilen önemli ilerlemelere ve toplumsal farkındalığın artmasına rağmen, HIV ile yaşayan kişiler sistematik ayrımcılık ve damgalanma ile karşı karşıya kalmaya devam etmekte ve bu durum temel insan haklarının çok yönlü olarak ihlal edilmesi şeklinde tezahür etmektedir. Bunlar arasında, çalışma hakkı ve sağlık hakkı, bu ihlallerin en belirgin olduğu kritik alanlar olarak ortaya çıkmakta ve bu hakların etkili bir şekilde korunması için gerek yasal normların alana etkisi gerek danışanların sistematik bir şekilde maruz bırakıldıkları hak ihlalleri karşısında, savunuculuk faaliyetlerinin yürütülmesi bir zorunluluktur.

Gerçekten de, HIV ile yaşayan kişiler için çalışma hakları, haksız yere iş akdinin feshedilmesinden ayrımcı işe alım uygulamalarına kadar uzanarak işyerinde ayrımcılık nedeniyle sıklıkla tehlikeye girmektedir. Bu tür uygulamalar sadece HIV ile yaşayan kişilerin ekonomik güvenliğini zayıflatmakla kalmaz, aynı zamanda damgalanma ve izolasyon döngüsünü sürdürerek toplum dışına itilmelerine sebebiyet verir. Benzer şekilde, insan hakları hukukunun temel taşlarından biri olan sağlık hakkı da HIV ile yaşayan kişiler için tartışmalı bir konu haline gelmektedir. Sağlık hizmetlerine eşit erişim sağlamayı amaçlayan yasal korumalara rağmen, HIV ile yaşayan kişiler tedavi ve bakıma erişimde sıklıkla sağlık hizmeti sağlayıcılarının önyargılarından veya kendilerine karşı doğrudan ya da dolaylı olarak ayrımcılık yapan kurumsal politikalardan kaynaklanan engellerle karşılaşmaktadır.

Bu mekanizmaların HIV ile yaşayan kişilere de herkese olduğu gibi adaletli ve hakkaniyetli bir şekilde işleyebilmesi için ise hukukçuların alana dair farkındalığını ve bilgisini gözlemlemek zaruridir. Çünkü, hak ihlaline uğradıktan sonra yasal mekanizmalara başvuran kişiyi temsil edecek avukatın ya da bir savcı veya hakimin bilgi düzeyi ve farkındalığı, verilecek kararın niteliğini kaçınılmaz olarak etkilemektedir. Nihayetinde avukatlar, savdukları haklar aracılığıyla HIV ile yaşayan insanların hayatlarını önemli ölçüde etkileme, haklarını savunma ve adalete ve eşitliğe erişimlerini engelleyen sistemik engellere meydan okuma potansiyeline sahiptir.

Proje ile hedeflenen ise bilgi eksikliğini tespit etmek ve elde edilen çıktılar ile değiştirilmesine yönelik adımların atılmasına önayak olmaktır. Hukukçular arasında HIV'e ilişkin bilgi ve farkındalık konusundaki kritik boşluğun farkında olan bu araştırma, avukatlar arasında HIV farkındalığının mevcut durumunu titizlikle değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu değerlendirme, yalnızca mevcut bilgi ortamının haritasını çıkarmayı değil, aynı zamanda ele alınması gereken belirli eksiklik alanlarını belirlemeyi de amaçlamaktadır. Bu sayede çalışma, hukuk camiasının HIV ile yaşayan kişilerin haklarını etkili bir şekilde temsil etme ve koruma kapasitesini artırmak üzere tasarlanmış hedefli eğitim girişimleri ve savunuculuk stratejileri için zemin hazırlamaya çalışmaktadır.

Bu çalışmanın kapsamı ve hedefleri detaylandırılırken, ilerleyen sayfalarda avukatlar arasında HIV farkındalığını değerlendirmek için kullanılan metodolojiler incelenecek, bu değerlendirmenin bulguları sunulacak ve bu bulguların hukuk uygulamaları ve savunuculuk için çıkarımları tartışılacaktır. Bu detaylı inceleme sayesinde araştırma, HIV ile yaşayan kişilerin haklarını savunmak ve dolayısıyla HIV/AIDS damgalama ve ayrımcılığına karşı daha geniş çaplı mücadeleye katkıda bulunmak için çabalarına rehberlik ederek hukukçular için ileriye dönük yolu aydınlatmayı amaçlamaktadır.

YÖNTEM

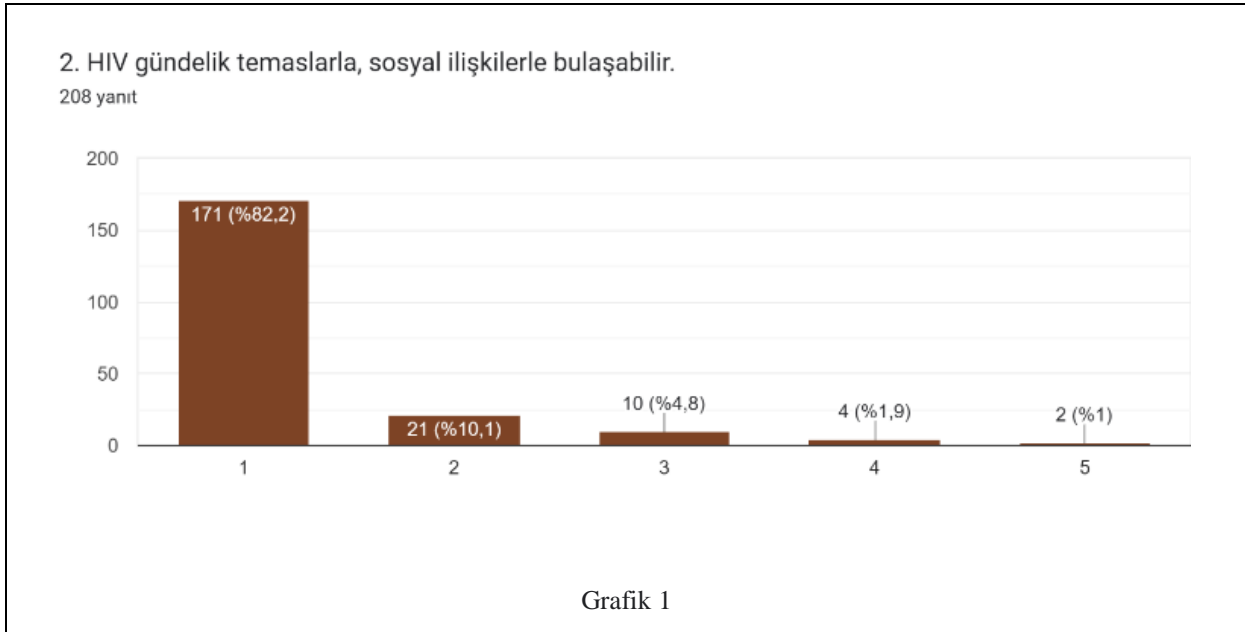
Anket, 18 Temmuz - 2 Ekim 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş olup, coğrafi ve mesleki kıdem açısından çeşitlilik gösteren 208 hukukçudan yanıt alınmıştır. Nicel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı çalışmada veri toplama yöntemi olarak açık ve kapalı uçlu sorulardan oluşan soru formları online olarak hedef gruba iletilmiştir.

Veri toplamak için kullanılan soru formu, hem açık hem de kapalı uçlu soruları kapsayacak şekilde hazırlanmıştır. Bu soru formu, HIV aktarımı ve önlenmesi hakkında genel bilgi, HIV ile yaşayan kişilerin yasal haklarının anlaşılması ve karşılaştıkları damgalanma ve ayrımcılığa yönelik tutumlar dahil ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere çok çeşitli konuları araştırmak üzere tasarlanmıştır. Araştırma, Türkiye genelinde hukuk profesyonellerinden oluşan çeşitli bir grubu hedeflemiş ve çok çeşitli deneyimleri, uzmanlıkları ve coğrafi konumları yansıtacak bir örneklem oluşturmayı amaçlamıştır. Ankette ayrıca, avukatların HIV aktarım risklerine ilişkin en son bilimsel uzlaşmayı yansıtan B=B (Belirlenemeyen=Bulaştırmayan) kavramı hakkındaki bilgilerini değerlendirmeyi amaçlayan bir soru da yer almıştır.

BULGULAR ve YORUM

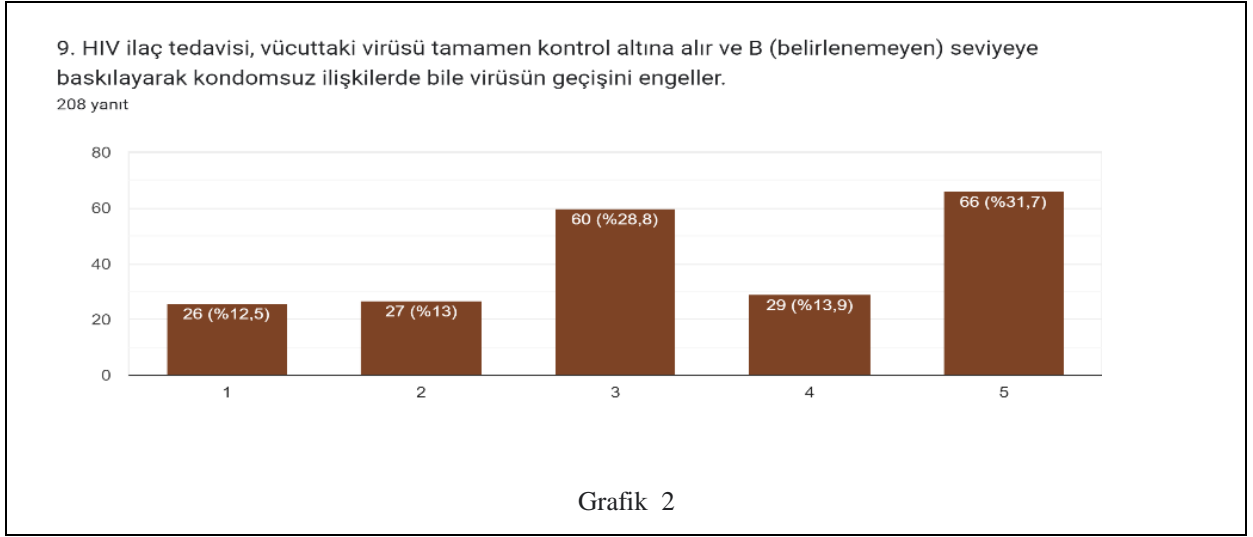
Anketi 18 Temmuz–2 Ekim arasında toplamda 208 hukukçu yanıtlamıştır. Katılım gösteren hukukçuların illere göre dağılımında ise İstanbul (%48) ve Ankara (%18) illerinde yoğunluk olmak üzere 21 farklı ilden katılım sağlanmıştır. Yine mesleki kıdeme baktığımızda ise katılımcıların çoğu 2 ila 10 yıllık kıdem aralığında toplanmakla birlikte en yoğun kesim 2-5 yıllık kıdeme sahip görünmektedir.

HIV ve bulaşma yolları hakkındaki genel bilgiye ilişkin anket yanıtlarının analizi, hukukçular arasında karışık bir anlayış manzarası ortaya koymuştur. HIV bulaşması hakkındaki genel bilgi düzeyi ortalamanın üzerinde bulunarak virüsün nasıl yayıldığı ve yayılmadığı konusunda temel bir farkındalığa işaret ederken, özellikle B=B (Belirlenemeyen=Bulaştırmayan) kavramı ve HIV test protokolleri gibi daha incelikli anlayış alanlarına girildiğinde farklılıklar ortaya çıkmıştır.

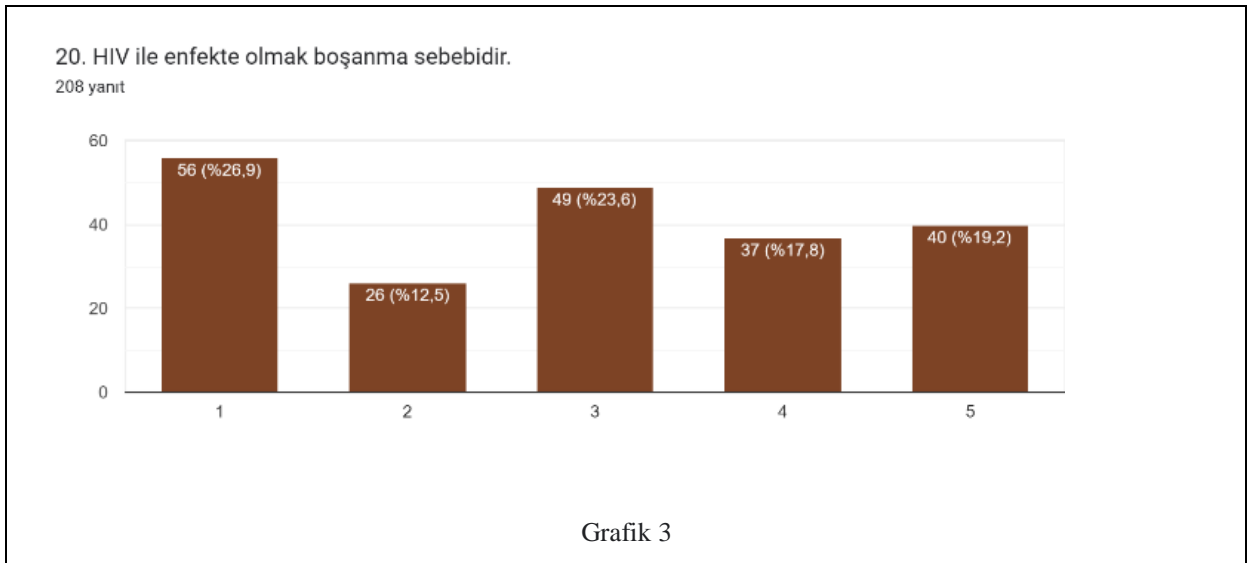

Katılımcıların önemli bir çoğunluğu, HIV'in gündelik veya sosyal temas yoluyla bulaşamayacağı konusunda doğru bir anlayış sergileyerek, bilimsel fikir birliği ile uyumlu temel bir farkındalık düzeyi göstermiştir. Bununla birlikte, tespit edilemeyen viral yüke sahip kişilerin korunmasız cinsel ilişki sırasında bile virüsü partnerlerine bulaştıramayacağını ifade eden B=B kavramı hakkında spesifik bilgi söz konusu olduğunda, bulgular daha az cesaret vericiydi. Ankete katılan 208 avukattan 60'ı bu önemli halk sağlığı mesajına ilişkin

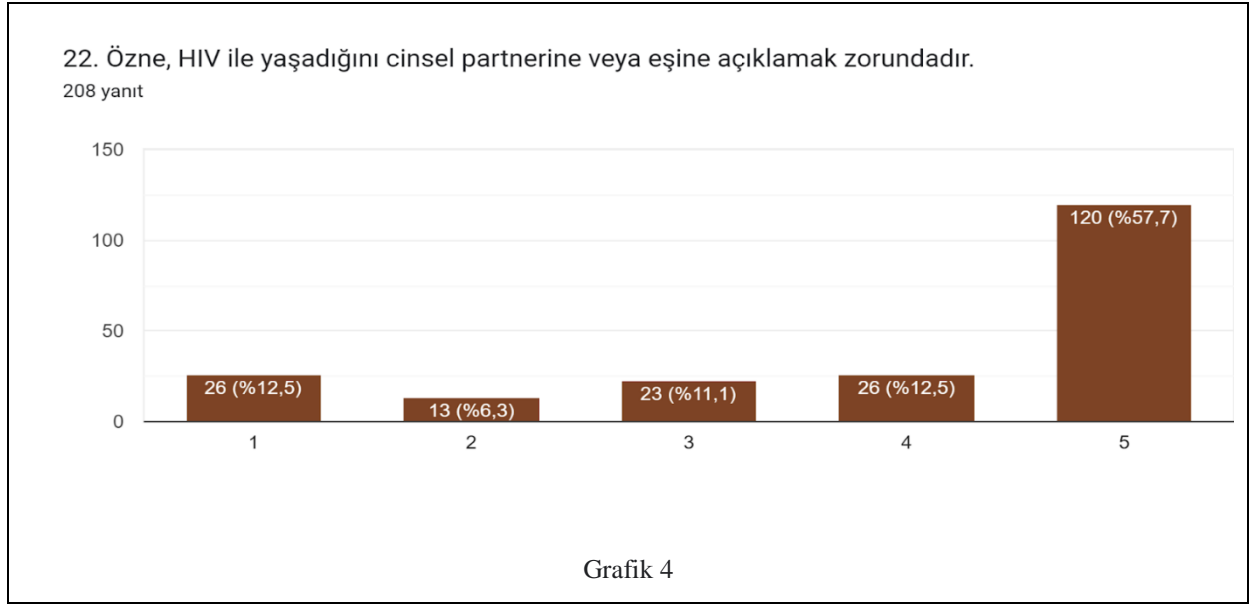
farkındalıktan yoksundu ve 53 katılımcı ise tespit edilemeyen viral yüke rağmen HIV bulaşmasının hala gerçekleşebileceğine inanıyordu.

Anket ayrıca, HIV ile yaşayan kişilerin hakları ve toplumsal katılımları, özellikle de evlilik konusundaki tutumlarını araştırmıştır. Katılımcıların büyük çoğunluğu (208 kişiden 184'ü) HIV ile yaşayan kişilerin evlenme hakkını onaylamıştır. Ancak bu kabul, HIV ile yaşayan kişilerin statülerini partnerlerine açıklamaları gerektiği yönündeki yaygın inançla yumuşatılmış ve birçok katılımcı HIV enfeksiyonunun boşanma gerekçesi olabileceğini öne sürmüştür. Bu bakış açısı, yasal hakları anlamak ile bunları HIV ile yaşayan kişilerin mahremiyetine ve onuruna saygı gösterecek şekilde uygulamak arasındaki gerilimi ortaya koymaktadır.

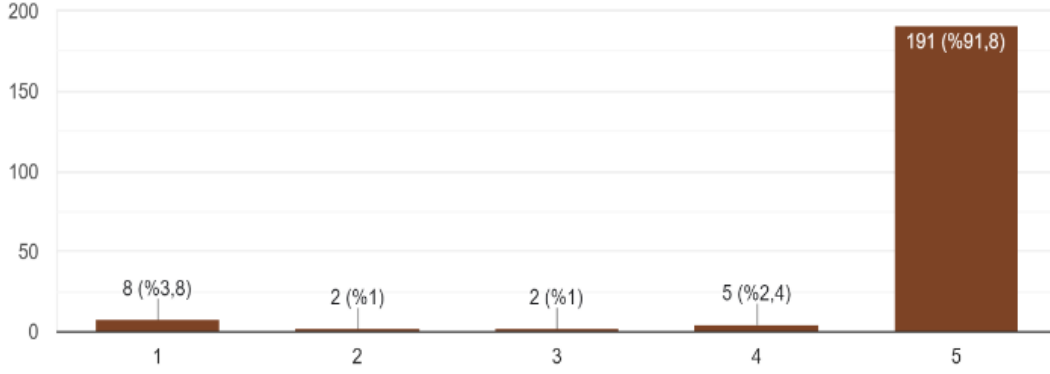
Katılımcılar arasında fikir birliğine varılan bir diğer nokta da, doktorların bir hastanın HIV statüsünü rızası olmadan yakınlarına açıklamaması gerektiğidir. Ancak, partnerlere açıklama sorulduğunda, ezici bir çoğunluk böyle bir açıklamanın gerekli olduğunu belirtmiştir. Aslında bu bile göstermektedir ki, hukukçular her ne kadar hukuki ve teknik bilgiye özünde sahip olsa bile kendilerinin de deneyimlemelerinin çok yüksek olduğu bir ihtimale gelince hukuk tanımamış durumdadır.

Ne yazık ki bu tablo, HIV ile yaşayan bir müvekkili olan avukatın yaşanan hak ihlalini gidermek bir yana, hak ihlalleri silsilesine yeni bir halkanın dahil edilmesine sebebiyet verebileceği anlamına gelmektedir. Oysa 208 katılımcıdan 196'sı HIV ile yaşayanların haklarının HIV ile yaşamayanlarınkı gibi koruma altında olması gerektiğine inanmaktadır (Grafik 5).

14. HIV ile yaşıyan kişilerin hakları tıpkı HIV ile yaşamayan kişilerinki gibi koruma altında olmalıdır.

208 yanıt

Grafik 5

Bu bulgular, en başta B=B bilgisi olmak üzere, HIV bulaşmasına ilişkin en son bilimsel anlayışa, mahremiyetin ve ayrımcılık yapmamanın önemine ve bu ilkelerin HIV ile yaşıyan kişilerin yasal savunuculuğundaki pratik sonuçlarına odaklanan, hukuk profesyonellerine yönelik kapsamlı eğitim programlarına acil ihtiyaç duyulduğuna işaret etmektedir.

SONUÇ

Türkiye'deki hukukçular arasındaki HIV farkındalığına ilişkin bu araştırmanın sonucunda, avukatlık mesleği içindeki anlayış ve tutumlara ilişkin karmaşık bir tablo ortaya çıkmaktadır. HIV hakkında, özellikle de bulaşma yolları konusunda temel düzeyde bilgi sahibi olursa da, kritik önem taşıyan B=B kavramının anlaşılmasında önemli bir boşluk bulunmaktadır. Bu boşluk sadece mevcut eğitim çabalarındaki bir eksikliği vurgulamakla kalmamakta, aynı zamanda damgalamayı sürdürme ve HIV ile yaşayan kişilerin haklarının ihlal edilmesine istemeden katkıda bulunma potansiyel riskinin de altını çizmektedir.

Bulgular, HIV konusunda genel bir farkındalık olmasına rağmen, hukukçular arasında B=B olgusu hakkında yanlış anlamaların ve yetersiz bilginin hakim olduğunu göstermektedir. Bu farkındalık eksikliği, HIV ile yaşayan kişilerin mahremiyetini ve haklarını etkileyerek damgalanmaya yol açabilir. Sonuç olarak, hukukçular arasında B=B kavramının anlaşılmasını artırmayı amaçlayan hedefli eğitim girişimlerine acil ihtiyaç vardır. Bu tür girişimler sadece HIV bulaşması hakkındaki yanlış anlamaları ortadan kaldırmak için değil, aynı zamanda HIV ile yaşayan kişiler için mahremiyet ve ayrımcılık yapmama ilkelerini destekleyen bir yasal ortamı teşvik etmek için de gereklidir.

Ayrıca, HIV statüsünün açıklanması ve bunun evlilik ve boşanma üzerindeki algılanan etkilerine ilişkin yanıtlar, kişisel inançlar ile mesleki sorumlulukların kesişebileceği ve HIV ile yaşayan kişilere sağlanan savunuculuk ve hukuki desteği potansiyel olarak etkileyebilecek kritik bir alanı vurgulamaktadır. Hukuk profesyonellerinin bu karmaşık durumları etik ve etkili bir şekilde yönetebilmeleri için sadece en son bilimsel bilgilerle değil, aynı zamanda insan hakları ilkeleri konusunda da derin bir anlayışla donatılmaları zorunludur.

HIV ile yaşayan kişilerin yasal haklarının tam olarak korunduğu ve bu haklara saygı duyulduğu bir geleceğe doğru ilerlemek için, hukuk profesyonellerine yönelik kapsamlı ve sürekli eğitimlerin uygulanması çok önemlidir. Bu eğitim, B=B kavramı da dahil olmak üzere HIV ile ilgili güncel bilgileri kapsamalı ve mahremiyet, ayrımcılık yapmama ve insan haklarının önemini vurgulamalıdır. Hukukçular arasında bu temel konulara ilişkin farkındalığı ve anlayışı artırarak, HIV statülerine bakılmaksızın herkesin haklarını savunan daha eşitlikçi ve adil bir hukuk sistemini teşvik edebiliriz.

Sonuç olarak, bu çalışma hukukçular arasında HIV farkındalığının ve eğitiminin artırılmasına yönelik kritik bir ihtiyaç olduğunu ortaya koymuştur. Bu ihtiyaın giderilmesi, sadece HIV ile yaşayan kişilerin haklarının ve onurlarının korunması için değil, aynı zamanda hukuk mesleğinin HIV/AIDS damgalama ve ayrımcılığına karşı daha geniş çaplı mücadeleye olumlu katkıda bulunmasını sağlamak için de hayati önem taşımaktadır. Hedeflenen eğitim ve farkındalık çabaları sayesinde, bilgili, empati kurabilen ve HIV ile yaşayanlar da dahil olmak üzere herkesin haklarını korumaya kararlı bir hukuk camiası yaratmayı amalayabiliriz.